

האיום האיראני לא נעלם, הוא רק מחליף כתובת

איראן אולי החליטה לפנות את אנשי גיס קודס מנמל התעופה בדמשק, אבל את סוריה הם לא עוזבים - כנראה רק מצפינים ■ רוסיה מתקשה בינתיים לאיים על הדומיננטיות האמריקאית באזור ■ וכיצד מאתגרות הבחירות את כללי הדין הבינלאומי ונוהלי צה"ל

שמור 2 10

21:59 | עודק ב: 06:10 08.02.2019

עמוס הראל | התראות במייל

טנקים של צה"ל בגולן, בחודש שעבר. לב האופרציה האיראנית יעבור כנראה הרחק מן הגבול עם ישראל צילום: AFP

האיראנים השליכו כנראה יותר מדי אבנים בבית הזכוכית. כפי שדווח אתמול ב"הארץ", מסתמנת החלטה בטהראן לפנות את אנשי גיס קודס של משמרות המהפכה מהמפקדה המרכזית שלהם בסוריה, בלב נמל התעופה הבינלאומי של דמשק. שבע הקומות של הבניין בעל חלונות הזכוכית הגדולים, שחלקם התנפצו באחת התקיפות האוויריות הישראליות בחודש שעבר, ייעזבו. גם מחסני הנשק שמהם מנוהל המבצע האיראני הנרחב לתגבור חיזבאללה ולפריסת כוחות ואמצעי לחימה בסוריה, יעברו כתובת.

איראן איננה נסוגה מסוריה. רחוק מזה - וספק אם ישראל מסוגלת להביא לתוצאה כזו, גם אם תתמיד בתקיפות שלה. אבל לב האופרציה האיראנית יעבור כנראה הרחק מן הגבול עם ישראל בגולן, לבסיס חיל האוויר הסורי T-4, הנמצא בין הערים חומס ופלמירה (תדמור). התרחקות האיראנים מדמשק, אם אכן תתממש, תחסוך מבוכה למשטר אסד ולרוסים. היא לא תוציא את מערכות הנשק האיראנית מטווח הפגיעה הישראלי.

ישראל כבר לקחה אחריות פעמיים על תקיפות ב T-4 הפעם הראשונה היתה לאחר הפלת מל"ט איראני שחדר לשטחה מסוריה ב-10 בפברואר אשתקד. אז הושמדה משאית השיגור שלו, בסבב מהלומות שבו הופל גם מטוס אף-16 ישראלי בשמי הארץ. בפעם השנייה, ב-10 במאי, אחרי ניסיון נקמה איראני באמצעות שיגור רקטות כושל, הגיבה ישראל בתקיפה נוספת של מתחם משמרות המהפכה ב T-4-מאז הונמך הפרופיל האיראני שם. כעת, בצוק העתים, מסתמן שוב שינוי.

נמל התעופה בדמשק

- בעקבות גל התקיפות הישראליות, איראן מתכוונת להרחיק את פעילותה מנמל התעופה של דמשק
- תדמית במחיר מבצע: לגנץ אין מה להתגאות בצוק איתן
- מפקד משמרות המהפכה: איראן תמשיך להחזיק את כוחותיה בסוריה למרות איומי ישראל

העורכים חדי העין של בלוג המודיעין הישראלי "אינטלי טיימס" הבחינו, בתחילת השבוע, בתנועה בלתי שגרתית של מטוס תובלה סורי מדגם איליושין-76. טיסת המטען נעה במסלול שגרתי בין טהראן לדמשק ואז נעלמה מהרדאר, ככל הנראה עלתה צפונה לאחד מבסיסי חיל האוויר הסורי, שעשוי להיות T-4 כעבור יותר משעתיים, דיווח הבלוג, חזר המטוס לנתיב הטיסה המקורי שלו.

ההחלטה האיראנית המסתמנת קשורה לגל התקיפות הישראלי האחרון סביב נמל התעופה בדמשק, שעורר מתח בין איראן לבין משטר אסד ומוסקבה - משום שערער את ניסיון של סוריה ורוסיה ליצור רושם של השלטת יציבות מחודשת במדינה, לאחר ניצחון המשטר במלחמת האזרחים.

לאורך כמעט שמונה שנות מלחמת האזרחים בסוריה הואצה הנוכחות האיראנית בנמל התעופה בדמשק, והוא הפך מרכז של קבלה, מיון, אחסנה ואספקה של אמצעי לחימה, הנשלחים מאיראן. ג'יס קודס, בפיקודו של הגנרל קאסם סולימאני, מנהל מתחם עצמאי משלו בשדה - להלן בית הזכויות. זה פועל כמתחם סגור, לצדו כמה מתחמי אחסנה לנשק ובהם שני האנגרים תת־קרקעיים.

"בית הזכוכית" - מרכז הפיקוד האיראני בשדה התעופה

אמצעי הלחימה - מתחמושת לנשק קל, דרך טילי קרקע-אוויר ועד "ערכות דיוק" שמטרתן לשפר את רמת הדיוק של הרקטות שמחזיק חיזבאללה בלבנון - מוברחים לנמל בדמשק בטיסות אזרחיות מאיראן, במטוסי תובלה צבאיים ולעתים גם במטוסים שחוכרים משמרות המהפכה מחברות איראניות פרטיות. משלוחי הנשק מוחזקים במתחם לפרקי זמן הנעים בין שעות אחדות לשבועות. משם, הם מועברים במשאיות לידי חיזבאללה בלבנון, לבסיסים צבאיים השייכים לאיראן בסוריה ולידי צבא סוריה. נראה שסדרת התקיפות האחרונה בנמל דמשק, שחלקן נעשו לאור יום ותועדו בתקשורת הבינלאומית, גרמו מבוכה מסוימת למשטר אסד, גם כלפי רוסיה.

יש עוד סיבה לכך שהנוכחות האיראנית בשדה גורמת אי נחת. בית הזכוכית מרוחק עשרות מטרים בלבד מהטרמינל הבינלאומי. התנועה בשדה התעופה המרכזי של סוריה אמנם פחתה בתקופת המלחמה (גם בשל ניתוק היחסים בין המשטר למדינות רבות), אך באחרונה חלה התאוששות, וכיום עוברים בו מדי יום אלפי אזרחים סורים וזרים. ישראל טוענת שהפעילות האיראנית בשדה, שנעשתה מתוך העלמת עין רוסית, מסכנת את הנוסעים שם, מעמידה בסכנה גם את ביטחוננו של המשטר ובנוסף לכך מפרה את ההתחייבות הרוסית להרחיק את האיראנים עד 80 קילומטרים מהגבול עם ישראל (מוסקבה טענה בדיעבד שההתחייבות אינה כוללת את דמשק).

ישראל הודתה באחרונה בשתי תקיפות בשדה התעופה - ב-11 וב-29 בינואר. האחרונה נעשתה לפנות בוקר, בתגובה לירי טיל איראני שיורט בידי סוללת כיפת ברזל באזור החרמון, יום קודם לכן (האיראנים הגיבו אז על תקיפה שישראל לא הודתה בה רשמית, באותו יום). התקשורת הערבית דיווחה על עוד כמה תקיפות אוויריות ישראליות בחודשים האחרונים, שלפי הפרסומים נועדו לסכל העברות נשק ספציפיות. אזור שדה התעופה מוגן בסוללות טילי קרקע-אוויר סוריות, ובהן טילי SA-22 מערך ההגנה האווירית הסורי מופעל, בהיקף נרחב, בעת מרבית התקיפות הישראליות באזור. בסבב התקיפות האחרון, בסוף ינואר, תקף חיל האוויר והשמיד מספר רב של משגרי טילים בסוללות הסוריות, לאחר הירי על מטוסיו. אולי היה זה הסבב האחרון בהחלט באזור.

במרכז: אתר מיון והפצת נשק שהותקף בחודש שעבר

נקודת שפל

בינתיים רוסיה ממשיכה לתמרן בין ישראל לאיראן. השבוע הודיע הקרמלין, בהפרש של שעות אחדות, על פגישות מתוכננות, נפרדות, של הנשיא ולדימיר פוטין עם נתניהו(שייחל להזמנה למוסקבה מאז תקרית הפלת מטוס האיליושין בשמי סוריה בספטמבר האחרון) ועם נשיא איראן, חסן רוחאני. ככל שנשמעים יותר הסנטימנטים הבלוניים של נשיא ארצות הברית דונלד טראמפ, כך מתחזק דימויה של מוסקבה כמי שמסוגלת להכתיב תהליכים במזרח התיכון.

לנוכח השינויים האזוריים ייזונו יחסי ישראל, רוסיה וארצות הברית, ביום שלישי הבא ביום עיון שיתקיים במכון למדיניות ואסטרטגיה במרכז הבינתחומי הרצליה, בראשותו של האלוף במילואים עמוס גלעד. בכנס יוצג מחקר משותף שקיימו המכון הישראלי ומכון קייבן המתמחה בחקר רוסיה ושייך למרכז וודרו וילסון בארצות הברית. המחקר עוסק בהשלכות המעורבות הרוסית הגוברת במזרח התיכון.

גלעד אמר ל"הארץ" כי שני המכונים מתרשמים שרוסיה מבקשת לחזור למעמדה ההיסטורי כמעצמה גלובלית. לדבריו, המדיניות של הקרמלין מציבה שורת אתגרים לישראל ולארה"ב, ומאיימת על האינטרסים שלהן ויעדי החוץ שלהן. בשל (ואולי למרות) התערבות רוסיה בבחירות לנשיאות ב-2016 לטובת טראמפ, הנחקרת כעת על ידי צוותו של החוקר המיוחד רוברט מולר, יחסי שתי המדינות נמצאים בנקודת שפל בעשורים האחרונים. ולא שחסרו סיבות אחרות לכך, למשל המדיניות הרוסית האגרסיבית של השנים האחרונות, שבאה לידי ביטוי בפלישות במזרח אוקראינה ובקרים, בבחישה בענייניהן של מדינות המערב ובתחרות הבין-מעצמתית, שבמסגרתה חוזרת מוסקבה למזרח התיכון, שממנו נדחקה בהדרגה לאחר מלחמת יום הכיפורים.

טרמינל שדה התעופה ומסלול המראה אזרחי

המהלך הרוסי באזור מתמקד בסוריה, אך ניכר גם במצרים, בלוב ובמדינות המפרץ. לדברי גלעד, למעט סוריה, רוסיה לא הצליחה עדיין לממש את שאיפתה להשיג יכולת להטיל וטו על התפתחויות עתידיות, והיא רחוקה מלאיים באמת על הדומיננטיות האמריקאית באזור. לעת עתה, הוא אומר, מוסקבה ממקמת עצמה כמתווכת בין שחקנים יריבים. אבל האסרטיביות שלה בסוריה ושיתוף הפעולה עם איראן עלולים לגבור בעקבות הכרזת טראמפ על הוצאת הכוחות האמריקאיים מסוריה. בנסיבות אלה, ישראל ניצבת מול אתגר אסטרטגי מהמעלה הראשונה: מצד אחד ניסיון איראני לבסס חזית שנייה בסוריה, ומצד שני מגבלות רוסיות על יכולתה למנוע התפתחות של האיום האסטרטגי.

החוקרים הישראלים ועמיתיהם האמריקאים זיהו הבדלי גישה בין ארצות הברית וישראל ביחס למדיניות הרוסית הנוכחית. וושינגטון מבינה את הצורך הטאקטי של ירושלים בתיאום עם מוסקבה, אך ממעיטה בהערכת משקל האילוץ הישראלי לעמוד בקשר קרוב עם רוסיה כדי לשמר לעצמה חופש פעולה בסוריה. יתרה מכך, יש בווינגטון מי שמפרשים את היחסים המתהדקים בין נתניהו לפוטין כסיוע ישראלי לרוסיה להקרין כוח באזור, על חשבון האמריקאים. גלעד אומר כי האמריקאים נוטים להמעיט בעוצמת הצורך של מדינות קטנות לנקוט גישה פרגמטית, והאתגר האסטרטגי שמציבה ההתבססות הרוסית לישראל גדול מזה שהוא מציב לארצות הברית.

ישראל, אומר גלעד, "חייבת להתמודד טקטית ואסטרטגית עם כוח חדש על גבולה, באופן שהוא כמעט בלתי נתפס בעיני האמריקאים. מבחינת ישראל, הברית האסטרטגית היא עמוד תווך בביטחונה הלאומי. ישראל מבינה את האתגר האסטרטגי שרוסיה וסין מציבות לארצות הברית, ומגבילה בהתאם את יחסיה עמן. עם זאת, ייתכן שאינה רגישה מספיק למרכזיות התחרות הבין-מעצמתית בתפיסת הביטחון הלאומית של ארצות הברית."

נאום משודר של פוטין במוסקבה, השבוע. רוסיה מבקשת לחזור למעמדה ההיסטורי כמעצמה גלובלית

צילום: MAXIM SHEMETOV/רויטרס

המכון הישראלי ממליץ לחזק את ערוצי הקשר בין ירושלים לוושינגטון ביחס לרוסיה ולקיים דיאלוג אסטרטגי בדרג בכיר שיוקדש לכך. גלעד מזהיר שאם שתי המדינות לא ישכילו להעמיק את השיח בהקשר זה, הבדלי תפיסה ופערי הבנה הדדיים עלולים להעמיק. לדבריו, ישראל צריכה להבהיר לכל הצדדים שהיא נחושה למנוע התפתחות איום אסטרטגי מסוריה וכי סיכול מאמצי איראן, תוך הימנעות מחיכוך עם רוסיה, הם אינטרס ביטחוני לאומי מהמעלה הראשונה של ישראל. ישראל צריכה לקבל מהאמריקאים חופש פעולה להתנהל מול רוסיה בהתאם לאינטרסים הביטחוניים, ולשאוף לשמר גיבוי אסטרטגי אמריקאי למהלכיה בסוריה, ומול פעילותה השליטית של איראן באזור בכלל, כולל בתחום הגרעין. בה בעת, ישראל חייבת להמשיך ולגלות שקיפות מלאה כלפי הממשל האמריקאי בנוגע לקשריה עם רוסיה.

בנוסף, מציע גלעד לשקול עסקה: הכרה בתפקידה המיוחד של רוסיה בסוריה, בתמורה לדחיקת איראן ושלוחותיה מהמדינה. בעניין אחר, שבו החל באחרונה דיון בזירה הפוליטית הישראלית, הוא ממליץ להימנע מהאפשרות לדרוש הכרה בינלאומית בסיפוח רמת הגולן לישראל, שעלולה לדבריו לעורר התנגדות רוסית ואי נוחות אמריקאית.

חרף חולשתה הכלכלית, מוסקבה הצליחה בשנים האחרונות למנף פעלתנות צבאית ותוקפנות בזירות שונות לצורך חיזוק עוצמתה הבינלאומית. האם רוסיה היא שוב ענק כל-יכול כמעט, כפי שהצטיירה בתחילת ימי המלחמה הקרה? העיתונאית מאשה גסן, ילידת רוסיה שחיברה ביוגרפיה מצוינת על פוטין, כתבה השבוע במגזין "ניו יורקר" כי אזרחים רוסים רבים צופים בחוסר אמון בדיווחים על התקדמות החקירה של מולר. המחשבה שהקרמלין הוביל מהלך כה מתוחכם להתערבות עבור טראמפ אינה מתקבלת על דעתם בקלות, כי הם פוגשים חוסר יכולת ושלומיאליות של השלטונות הרוסיים על כל צעד ושעל בזירה הפנימית.

ערכים במבחן

אולי זה ביטוי לתזוזה הכללית של הציבור הישראלי ימינה, המשתקפת גם בסקרים, ואולי תוצאת לוואי של מערכת בחירות המסתמנת כסוערת. הדיון התקשורתי בשבועות האחרונים, וכמוהו גם אחדות מההכרזות של פוליטיקאים, מעמידים למבחן כמה מהערכים המוצהרים של צה"ל ויתר זרועות הביטחון - מהניסיון להבחין בין לוחמי אויב לאזרחים בעת לחימה ועד מתן גיבוי למעשי פקודים.

גנץ בתל אביב, בשבוע שעבר

צילום/AMIR COHEN: רויטרס

הראשון לחטוף - ומי שבוודאי יספוג עוד הרבה - היה הרמטכ"ל לשעבר, בני גנץ. עוד בטרם נכנס לזירה הפוליטית הרצה גנץ בכנס של ארגון "שורת הדין", המתמחה בתביעות פיצויים נגד ארגוני טרור בארצות הברית. גנץ דיבר שם על תקרית שאירעה בחאנד'יונס בזמן מבצע צוק איתן: צלפים פלסטינים ירו לעבר חיילי גולני מתוך בניין בית חולים. צה"ל הפציץ את הבניין, אך רק לאחר שוודא עם הפלסטינים שהחולים ואנשי הצוות הרפואי פונו ממנו. גנץ אמר שהוא גאה בהחלטתו, אף שהעיכוב היה כרוך בסיכון לחיי החיילים. "אני מרגיש שאני בצד הנכון מוסרית, לא רק אסטרטגית", הסביר. "צריך להמשיך כך, גם אם זה לפעמים מקשה לנו על החיים."

ההחלטה הזאת, תוך ציות מתבקש לכללי הדין הבינלאומי, הספיקה כדי להקים עליו גל של מתקפות מימין, מצד חברי כנסת מהליכוד ופעילי מפלגות שונות. בערוץ 20 החליטו להמשיך בתנופה והעלו באוב דברים של עוד רמטכ"ל לשעבר, גדי איזנקוט, עוד בהיותו אלוף, בכנס של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS) איזנקוט דיבר על שיקולים דומים: פינוי אזרחים לבנונים מהדאחיה, הרובע השיעי בביירות, בימים הראשונים של מלחמת לבנון השנייה, בטרם הפיל שם חיל האוויר בניינים רבי קומות שמוקמו בהם מפקדות חיזבאללה. "זה מעיד על מוסריות", טען. צמד המגישים שהתייחס לדברים חלק עליו. דברי איזנקוט, טענו, מעידים על "טמטום, חוסר מוסריות, הססנות". כל זה חייב להשתנות, אמרו. ומי יודע - אולי זה כבר משתנה.

גם מתן הגיבוי לפקודים נשחק במידת מה, בלהט המחלוקת הפוליטית. במאמץ להציג את גנץ כשמאלן, אוהב ערבים ורכוכי ומפקד כושל, משתתפים כל חלקי הימין. מילא תפקודו בצוק איתן, שנסקר כאן בהרחבה לפני

שבוע. כעת חוזרים המקטרגים גם לפרשת קבר יוסף בשכם בחודש אוקטובר 2000. גנץ, אז מפקד האוגדה המרחבית, מוצג כיום כאחראי המרכזי להפקרתו של שוטר מג"ב הפצוע, מדחת יוסף, שדימם למוות בעודו ממתין לחילוץ שלא הגיע, משום שמערכת הביטחון ציפתה לקבל סיוע מהרשות הפלסטינית. זאת, אף שבעמדת התצפית על הר גריזים היו, לצד גנץ, גם הרמטכ"ל, אלוף הפיקוד ונציג שב"כ, כולם בכירים ממנו בהיררכיה הפיקודית.

כוחות האו"ם בחרמון, בחודש שעבר. גלעד: הכרה בינלאומית בסיפוח הגולן עלולה לעורר התנגדות רוסית צילום: גיל אליהו

אבי דיכטר, ראש השב"כ בתחילת האינתיפאדה השנייה, רשם השבוע הצלחה פוליטית כשנבחר למקום ה-11 ברשימת הליכוד. זו תוצאה שאפשר לברך עליה. דיכטר הוא בוודאי אחד האנשים השקולים וההגונים ברשימה. אבל גם הוא איבד קצת את השליטה העצמית בחודשי הפריימריז. זה לא רק הסרטון המגוחך שבו התחפש לפלסטיני החודר למוקטעה ברמאללה ומלמד לקח את אבו־מאזן. בשיא המחלוקת על גנץ וקבר יוסף, דאג דיכטר לציץ בטוויטר הבהרה שלא הוא, אלא סגנו, היה על ההר ביום התקרית בקבר יוסף.

האם דיכטר מנסה לטעון שכראש שב"כ לא נטל חלק בשרשרת ההחלטות? האם סגנו פעל על דעת עצמו? זה היה מפגן של התחמקות, היתממות וגלגול אחריות, שבוודאי מעורר אי נוחות רבה אצל עובדי השירות, בעבר ובהווה.